

УДК 811.161.2'276.2:811.511.141'276.2:81'27

DOI <https://doi.org/10.32782/2412-933X/2025-XXV-15>

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ТА УГОРСЬКОЇ МОВ У ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОМУ Й КРАЇНОЗНАВЧОМУ ВИМІРАХ

Певсе Андрея

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філології
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II,
доцент кафедри української мови та культури
Ніредьгазький університет (Угорщина)
ORCID ID: 0000-0002-0564-2307

Олаг Наталія

старший викладач кафедри географії та туризму,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II,
аспірантка 3 курсу докторської школи наук про Землю
кафедри охорони ландшафту та природоохоронної географії
Дебреценський університет, м. Дебрецен (Угорщина)
ORCID ID: 0000-0001-8748-7832

Статтю присвячено комплексному аналізу української та угорської мов у професійно-комунікативному й країнознавчому вимірах, що зумовлено актуальними потребами сучасної освіти, перекладознавства та міжкультурної взаємодії. Об'єктом дослідження є українська та угорська мови як засоби професійної комунікації, предметом – їхні термінологічні системи, фразеологія та культурно маркована лексика, що відображають як спільні, так і відмінні риси мовної картини світу.

Мета дослідження полягає у виявленні універсальних і специфічних характеристик обох мов у професійному та країнознавчому контекстах, а також у визначенні ролі культурних чинників у формуванні комунікативної компетентності. Методологія ґрунтується на порівняльно-зіставному аналізі, методі ілюстративних прикладів та критичному огляді попередніх досліджень. Використання цих методів дало змогу поєднати теоретичні узагальнення із практичним матеріалом, зокрема прикладами з юридичного, освітнього та культурного дискурсів.

У результаті з'ясовано, що українська та угорська мови, попри належність до різних мовних родин, мають схожі принципи організації професійної комунікації, зокрема прагнення до точності, стандартизації та однозначності термінології. Водночас відмінності простежуються в морфологічній структурі, способах творення термінів, особливостях перекладу фразеологізмів та використанні реалій. Приклади на кшталт українського «державна служба» й угорського «közigazgatás» або фразеологізмів «води в рот набрати» і «mélyen hallgat» ілюструють необхідність глибокої культурної адаптації під час перекладу.

Новизна роботи полягає в поєднанні лінгвістичного й країнознавчого підходів до порівняння української та угорської мов, що дозволило по-новому інтерпретувати взаємозв'язок між мовною системою та культурним контекстом. Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості їх використання під час укладання освітніх програм, створенні навчально-методичних матеріалів, розробленні вправ для здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей, а також у перекладацькій практиці, де врахування культурних нюансів є запорукою адекватного відтворення змісту.

Ключові слова: професійна комунікація, фразеологізми, лексика, країнознавчий підхід, перекладацька практика, багатомовна освіта.

Pevse Andrey

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Philology,
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language and Culture,
University of Nyíregyháza (Hungary)

Olah Nataliia

Senior Teacher at the Department of Geography and Tourism,
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education,
Postgraduate Student at the Department of Landscape Protection and Environmental Geography,
University of Debrecen (Hungary)

**COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF THE UKRAINIAN
AND HUNGARIAN LANGUAGES IN PROFESSIONAL-COMMUNICATIVE
AND COUNTRY-STUDIES DIMENSIONS**

The article is devoted to a comprehensive analysis of the Ukrainian and Hungarian languages in professional-communicative and country-studies dimensions, driven by the current needs of modern education, translation studies, and intercultural interaction. The object of the research is the Ukrainian and Hungarian languages as means of professional communication, while the subject is their terminological systems, phraseology, and culturally marked vocabulary, which reflect both common and distinctive features of the linguistic worldview.

The purpose of the study is to identify the universal and specific characteristics of both languages in professional and country-studies contexts, as well as to determine the role of cultural factors in shaping communicative competence. The methodology is based on comparative analysis, the method of illustrative examples, and a critical review of previous research. The use of these methods made it possible to combine theoretical generalizations with practical material, particularly examples from legal, educational, and cultural discourse.

The findings reveal that the Ukrainian and Hungarian languages, despite belonging to different language families, share similar principles of professional communication, namely the pursuit of accuracy, standardization, and terminological unambiguity. At the same time, differences are observed in morphological structures, methods of term formation, peculiarities of phraseological translation, and the use of culture-bound realia. The novelty of the research lies in the integration of linguistic and country-studies approaches to the comparison of Ukrainian and Hungarian, which allowed for a new interpretation of the relationship between the language system and cultural context. The practical significance of the results is seen in their applicability for designing curricula, developing teaching materials, creating exercises for philology students, as well as in translation practice, where attention to cultural nuances ensures the adequacy of meaning transfer.

Key words: professional communication, phraseology, country-studies approach, translation practice, multilingual education.

Вступ. Актуальність порівняльного аналізу української та угорської мов у професійно-комунікативному та країнознавчому аспектах зумовлена інтенсифікацією транскордонних контактів у Центрально-Східній Європі, особливо на Закарпатті, де співіснують різні мовні

та культурні спільноти. Професійне мовне посередництво в цьому регіоні є важливою умовою інтеграції до європейського освітнього та культурного простору.

Метою статті є виявлення спільних і відмінних рис української та угорської мов у професійно-комунікативному та країнознавчому вимірах, а також визначення ролі мовних і культурних чинників у процесі підготовки сучасного філолога.

Методи та методики дослідження. У процесі роботи застосовано порівняльно-зіставний метод, який дав змогу виявити спільні та відмінні риси української та угорської мов у професійно-комунікативному і країнознавчому аспектах. Особливу увагу зосереджено на аналізі лексико-семантичних особливостей, фразеологічних одиниць і термінологічних систем.

Метод ілюстративних прикладів використано для демонстрації специфіки мовного матеріалу: наведено приклади фахових текстів українською та угорською мовами (зокрема, з освітнього, юридичного та культурного дискурсів). Це дозволило простежити, як мовні одиниці функціонують у конкретних професійних і культурних контекстах.

Крім того, застосовано метод аналізу попередніх досліджень, що включає огляд і критичне осмислення напрацювань українських та угорських науковців у сфері перекладознавства, лінгвістики та методики викладання мов (М. Кочерган, А. Берегсасі, А. Певсе та ін). Це дало можливість інтегрувати вже наявні наукові результати з авторськими спостереженнями та виявити нові аспекти в порівняльному вивченні двох мов.

Застосування порівняльно-зіставного аналізу та ілюстративних прикладів є виправданим, оскільки саме ці підходи дозволяють найповніше виявити закономірності функціонування української та угорської мов у різних професійних і культурних контекстах. Поєднання власних спостережень із результатами попередніх досліджень забезпечує комплексне бачення проблеми: аналіз наукової літератури створює теоретичне підґрунтя, а робота з автентичними текстами конкретизує виявлені закономірності. Такий методичний підхід дає змогу не лише описати мовні особливості, але й простежити їх практичне значення у формуванні професійної та культурної компетентності, що є визначальним у сучасних умовах глобалізації та багатомовності.

Результати та дискусії. Порівняльний аналіз української та угорської мов у професійно-комунікативному й країнознавчому аспектах дав змогу виявити як спільні риси, так і відмінності у функціонуванні цих мов у сучасному освітньому та культурному просторі. В обох мовах простежується прагнення до чіткості, однозначності та стандартизації термінології, що особливо важливо в професійній комунікації. Це підтверджують результати компетентнісних досліджень студентів закладів вищої освіти Закарпаття, які вказують на необхідність систематичної роботи з фаховими текстами та формування стратегії оперування професійною лексикою [4].

Українська та угорська мови, попри належність до різних мовних родин, мають низку спільних рис у сфері професійного спілкування. Обидві мови орієнтовані на точність термінології, однозначність понять і формалізованість мовлення, що особливо помітно в юридичному, освітньому й адміністративному дискурсах. Крім того, для обох мов характерна тенденція до стандартизації термінологічних систем і створення фахових словників, які забезпечують взаєморозуміння в професійному середовищі. У процесі викладання української для угорськомовних студентів або угорської для українців простежується потреба у використанні порівняльних стратегій та ілюстративних прикладів, що підтверджує практичну важливість методики зіставного аналізу.

Водночас між двома мовами існують суттєві відмінності, які виявляються як на структурному, так і на культурному рівні. Українська мова належить до слов'янської групи

індоєвропейської сім'ї й характеризується розвиненою флективною системою, тоді як угорська мова є представником угорської гілки фінно-угорських мов і має аглютинативний тип будови, де граматичні значення виражаються шляхом додавання суфіксів. Це зумовлює відмінності в способах творення термінів, побудові фахових текстів та синтаксичних конструкцій. У культурно-країнознавчому вимірі відмінності простежуються в системі реалій та символів: для української культури ключовими є такі маркери, як гопак, борщ, тоді як для угорської – *gulyás*, *csárda*. Ці одиниці не мають точних еквівалентів і потребують культурологічних коментарів у перекладі.

Суттєвою відмінністю залишається культурно-маркований пласт лексики, де проявляється національна специфіка. На особливу увагу заслуговує переклад фразеологізмів з української мови угорською. За спостереженням А. Певсе [3, с. 390], саме фразеологія є найбільш культурно маркованим пластом лексики, де прямий еквівалент часто відсутній, і перекладач повинен застосовувати адаптаційні стратегії. Це підтверджує важливість професійної компетентності в міжмовному посередництві.

Дискусійним залишається питання про роль країнознавчого компонента у викладанні мов для національних меншин. Одні дослідники наголошують на важливості інтеграції культурологічного матеріалу як засобу формування толерантності та розширення світогляду, інші ж підкреслюють ризик перевантаження освітнього процесу другорядними елементами. Проте дослідження А. Певсе доводить, що країнознавчий матеріал значною мірою сприяє кращому засвоєнню української мови в угорськомовних школах Закарпаття, оскільки мотивує учнів співвідносити мовні одиниці з власним культурним досвідом [2, с. 215].

Як відзначає М. Кочерган, порівняльне мовознавство дозволяє виявляти як універсальні, так і унікальні риси мов, що є основою для подальшого дослідження їх функціонування в професійній та культурній комунікації [1].

У професійно-комунікативному вимірі спостерігаються цікаві відмінності у функціонуванні термінів. Так, українське словосполучення «державна служба» має найближчий угорський відповідник «*közigazgatás*», однак семантичні акценти тут не збігаються повністю: в українському контексті наголос робиться на сфері публічного управління, тоді як угорський термін охоплює ширше коло явищ, пов'язаних із системою адміністративного врядування.

Особливий інтерес становить переклад фразеологізмів, що репрезентують культурно марковану лексику. Наприклад, українське «у решеті воду носити» та угорське «*vizet hordani szitában*» демонструють повний образний збіг, що вказує на спільні когнітивні уявлення обох народів. Водночас вираз «води в рот набрати» не має буквального угорського відповідника й передається за допомогою функціонального аналога «*mélyen hallgat*» («глибоко мовчати»). Це підтверджує, що переклад фразеології часто потребує адаптаційних стратегій.

Країнознавчий вимір також виявляється через реалії, які є культурними маркерами ідентичності. Так, українське слово «гопак» та угорське «*gulyás*» не мають точних відповідників у жодній із мов і потребують додаткового коментаря для іноземного адресата. У першому випадку йдеться про національний танець, що символізує українську культурну традицію, у другому – про страву, яка стала своєрідним символом угорської кухні. Такі приклади демонструють, що професійна комунікація у двомовному контексті неможлива без урахування культурного фону, який певною мірою визначає адекватність розуміння й перекладу.

Таблиця 1

Приклади професійної лексики, фразеологізмів і реалій в українській та угорській мовах

Українська мова	Угорська мова	Коментар
державна служба	közigazgatás	В українській – акцент на публічній службі; в угорській – ширше значення, що охоплює систему управління загалом
право власності	tulajdonjog	Терміни вважаються еквівалентними, проте в угорському праві мають власні контекстуальні відтінки
зовнішня політика	külpolitika	Прямий відповідник, проте в угорській мові ширше використання в публіцистиці
соціальне страхування	társadalombiztosítás	Точний відповідник, активно використовується у правових і економічних документах
у решеті воду носити	vizet hordani szitában	Повний образний збіг, подібні когнітивні уявлення в обох народів
води в рот набрати	mélyen hallgat («глибоко мовчати»)	Відсутній буквальний відповідник; використовується функціональний аналог
ні пари з вуст	egy szót sem szól	Функціональний еквівалент, стилістично ближчий до нейтральної лексики
гопак	gulyás	Культурні реалії без точних відповідників; потребують коментаря для іноземців (національний танець / традиційна страва)
навчальний план	tanterv	Прямий відповідник у сфері освіти, використовується в педагогічних документах
кредит (академічний)	kredit	Універсальний міжнародний термін, який зберігає однакову форму й значення

Наведені приклади свідчать, що, попри наявність значної кількості прямих еквівалентів, особливу складність становлять культурно марковані одиниці та фразеологізми, які потребують адаптаційних стратегій перекладу.

Отримані результати дають підстави стверджувати, що професійно-комунікативний і країнознавчий виміри у викладанні й використанні української та угорської мов тісно взаємопов'язані. Професійна мова вимагає точності й стандартизації, тоді як країнознавчий аспект забезпечує глибину розуміння й формує культурну чутливість. Саме баланс між цими двома вимірами є необхідною умовою ефективної мовної підготовки сучасного фахівця.

Висновки. Українська та угорська мови, належачи до різних мовних родин, характеризуються значними структурними відмінностями на рівні граматики, фонетики та лексики. Водночас у сфері професійного спілкування обидві демонструють спільну тенденцію до точності, однозначності й стандартизації термінології, що забезпечує зрозумілість і ефективність комунікації.

Країнознавчий аспект у функціонуванні мов виявляється у використанні реалій та культурно специфічної лексики, які формують унікальну мовну картину світу. Аналіз таких одиниць засвідчив, що вони є не лише засобом передачі інформації, а й чинником ідентифікації культурних традицій та цінностей, що має особливе значення в міжмовному й міжкультурному порівнянні.

Отримані результати свідчать, що дослідження української та угорської мов у професійно-комунікативному та країнознавчому вимірах відкриває можливість для глибшого розуміння їхньої специфіки та взаємодії. Подальші студії в цьому напрямі сприятимуть розвиткові порівняльного мовознавства та формуванню більш повної картини функціонування мов у сучасному багатомовному суспільстві.

Література:

1. Кочерган М.П. Загальне мовознавство : підручник. 3-тє видання. Київ : Академія, 2010.
2. Певсе А.А. Сучасний стан викладання української мови в школах Закарпаття з мовами національних меншин. Україністика в Угорщині та поза її межами. Ужгород : РІК-У, 2019. С. 213–218.
3. Певсе А.А. Особливості перекладу фразеологізмів з української мови угорською. *Вісник науки та освіти : Серія «Філологія»*. Київ, 2024. Випуск № 4(22). С. 388–396.
4. Anikó B., Beregszaszi A., Katalin D. L., Kateryna D. L., Kornélia H. L., Andrea P. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola első évfolyamos hallgatóinak körében végzett szövegértési kompetenciateszt eredményeiből. *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica*. 2023. II. évfolyam, 1. szám. 2020. pp. 26–43.

References:

1. Kocherhan, M. P. (2010). *Zahalne movoznavstvo [General Linguistics]*. (3rd ed.). Kyiv: Akademia [in Ukrainian].
2. Pevse, A. A. (2019). Suchasnyi stan vykladannia ukrainskoi movy v shkolakh Zakarpattia z movamy natsionalnykh menshyn [The Current State of Teaching Ukrainian in Transcarpathian Schools with Minority Languages]. Berehove: "RIK-U" Kiadó, 213–218 [in Ukrainian].
3. Pevse, A. A. (2024). Osoblyvosti perekladu frazeolohizmiv z ukrainskoi movy uhorskoju [Peculiarities of Translating Ukrainian Phraseological Units into Hungarian]. Kyiv: *Visnik nauki ta osviti* (Serija filolohija), 4(22), 388–396 [in Ukrainian].
4. Anikó, B., Beregszaszi, A., Katalin, D. L., Kateryna, D. L., Kornélia, H. L., & Andrea, P. (2020). II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola első évfolyamos hallgatóinak körében végzett szövegértési kompetenciateszt eredményeiből [Results of a Reading Comprehension Competence Test among First-Year Students of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College]. *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica*. 2023. II. évfolyam, 1. szám. pp. 26–43 [in Hungarian].

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата надходження статті: 26.09.2025

Дата прийняття статті: 20.10.2025

Опубліковано: 10.12.2025